

Şırnak Halk İnanışlarında Cudi Dağı ve Nuh Tufanı

Nuriye DENİZ

Şırnak Halk İnanışlarında Cudi Dağı ve Nuh Tufanı

Nuriye DENİZ

DTA Yayıncılık

-1-

**Şırnak Halk İnanışlarında
Cudi Dağı ve Nuh Tufanı**
Nuriye DENİZ

Editör

Delila ELÇE

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Ahmet TUNÇDEMİR

ISBN: 978-625-94425-0-1

Sertifika No: 74919

1.Baskı: Ocak 2024 - Bursa

Yayıncı

DTA Yayıncılık Bilişim Ltd. Şti.

Odunluk Mah. Akademi Cad. Zeno Business Center Sitesi C ve

D Blok No: 2C İç Kapı No: 28 Nilüfer/Bursa

Telefon: +90 507 227 1297

e-posta: bilgi@dtayayincilik.com.tr

web: www.dtayayincilik.com.tr

Copyright © Bu Eserin bütün hakları DTA Yayıncılık'a aittir.
Yayınevinin izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının
elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı,
çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

ŞIRNAK HALK İNANIŞLARINDA CUDİ DAĞI VE NUH TUFANI

Nuriye DENİZ

Bursa 2024

Nuriye DENİZ

1991 yılında Şırnak Merkez’de doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini burada tamamladı. 2009 yılında Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesine başladı. 2011 yılında Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ne geçiş yaparak lisans eğitimini başarıyla tamamladı. Yüksek lisans derecesini Şırnak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim dalında (Dinler Tarihi) tamamladı. 2015 yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığı’nda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

İçindekiler

TAKDİM	7
ÖNSÖZ	9
GİRİŞ	13
1. BÖLÜM	
ÇALIŞMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	18
1.1. Kültür.....	18
1.2. Kutsal Kavramı.....	21
1.3. Din ve İnanç.....	23
1.4. Halk İnançları.....	26
1.4.1. Dağ Kültü.....	28
1.4.2. Taş Kültü.....	30
1.4.3. Adak ve Kurban Kavramları.....	33
2. BÖLÜM	
ŞIRNAK İLİ	37
2.1. Şırnak İlinin Tarihi ve Coğrafi Yapısı.....	39
2.2. Şırnak Adı ve Tarihçesi.....	41
2.3. Şırnak'ın Konumu, Nüfusu, Ekonomik Yapısı ve İklimi.....	43
2.4. Şırnak'ın Etnik ve Dini Yapısı.....	46
3. BÖLÜM	
ANTİK UYGARLIKLARDA VE İBRAHİMÎ DİNİ GELENEKTE	
TUFAN HADİSESİ	51
3.1. Sümer Tabletlerinde Tufan.....	53
3.2. Babil Tufan Hikâyesi: Gılgamış Destanı.....	53
3.3. Tevrat'ta Nuh Tufanı.....	55
3.4. Kur'an'da Nuh Tufanı.....	56
3.5. Tufanın Kahramanları.....	60
3.5.1. Ziusudra, Utnapiştım ve Atramhasis.....	60
3.5.2. Nuh Peygamber.....	62
4. BÖLÜM	
ŞIRNAK HALK İNANIŞLARINDA NUH TUFANININ	
YANSIMALARI	65
4.1. Şırnak Halk İncancına Göre Nuh Tufanı Olayı.....	68

4.2. Sefine Bölgesi ve Sefine Festivali.....	72
4.3. Tufan ve Cudi Dağı Bağlamında Halk İnanışları İçin Önemli Yerler ve İsimleri.....	80
4.3.1. Şeytan Kovuğu.....	80
4.3.2. Cebrail Kapısı	81
4.3.3. Lavıke Ėerip (Garip/Kimsesiz Genç).....	81
4.4.4. Dâder (Başgören Mezrası)	82
4.4.5. Heştan (Yoğurtçular Köyü)	82
4.4.6. Cumai Köyü ve Nuh Nebi Camii.....	83
4.4.7. Cizre’de Nuh Nebi Mezarı.....	83
4.4.8. Banuh Köyü.....	84
4.4.9. Şikefta Xecicaye (Hatice’nin Mağarası) ve Şex Mustafa (Şeyh Mustafa)	85
4.5. Cudi ve Nuh Peygamber ile Bağlantılı Uygulamalar	86
4.5.1. Tıraş ve Kuşak (Şed)	86
4.5.2. Erkek Çocuklara Cudi İsmi Verilmesi.....	87
4.5.3. Sırt Taşı ve Üst Üste Taş Dizme	87
4.6. Halk Söylemlerinde ve Dengbêj Kültüründe Cudi ve Tufan	88
4.7. Gezu (Kudret Helvası)	92
SONUÇ	93
KAYNAK KİŞİLER	95
KAYNAKÇA	99
EK 1	109
EK 2	111
EK 3	113

KAYNAKÇA

- Acar, Abdurraman. "İslam Coğrafyacılarına Göre Şırnak ve Çevresi". *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu*. ed. Nesim Doru. 79-86. Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Agiş, Fazıl. "Biharu'l-Envar'da Hz Nuh (as) Rivayetleri". *Nuh Kitabı*. ed. Emine Gürsoy Naskali. 163-185. İstanbul: Kitabevi yayıncılık, 2013.
- Akyüz, H. Gabriyel. "Geçmişten Günümüze Kardu'daki Cizre Süryanileri ve Cizre Episkoposu Mor Diyoskoros Gabriel (1286-1301)". *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu*. ed. Nesim Doru. 863-876. Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Artun, Erman. *Türk Halkbilimi*. Adana: Karahan Kitabevi, 2013.
- Atalayer, Günay-Özdemir, Başak. "Şal-Şapık/Şırnak Şalı" Bir Kültür Mirasını Canlandırma Projesi Üzerine Düşünceler". *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu*. ed. Nesim Doru. 265-278. Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Aydın, Hayati. "Şüphe Edilmez Bir Hakikat Olarak Hz. Nuh ve Tufan Olayı". *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/14 (2019), 39-50.
- Baş, Mustafa. "Dinlerde ve Geleneksel Türk İnanışlarında Dağ Kültü". *Çukurova University Journal of Faculty of Divinity* 13/1 (2013), 165-175.

- Bauman, Richard. “Halkbilim’in Farklı Kimliği ve Sosyal Tabanı”.
çev. Feridun Cotra. *Milli Folklor* 65 (2005), 152-159.
- Bekki, Selahaddin. “Türk Mitolojisinde Kurban”. *Akademik Araştırmalar Dergisi* 1/3 (1996), 16-28.
- Benedict, Ruth. *Kültür Kalıpları*. çev. Nilgün Şarman. İstanbul: Payel Yayınevi, 2003.
- Benjamin, Tudele’lı-Petachia, Ratisbon’lu. *Ortaçağda İki Yahudi Seyyahın İslam Dünyası Gözlemleri*. çev. Nuh Aslantaş. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2. Basım, 2013.
- Bilge, Mahmut. *Nuh ve Tufan*. Ankara: Kardeşler Yayınevi, 1965.
- Bonnefoy, Yves. *Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü I*. Ankara: Dost Kitabevi, 2000.
- Bonnefoy, Yves. *Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü II*. Ankara: Dost Kitabevi, 2000.
- Boratav, Pertev Naili. *Folklor ve Edebiyat* 1. İstanbul: Adam Yayıncılık, 1. Basım, 1982.
- Bottero, Jean-Kramer, Samuel Noah. *Mezopotamya Mitolojisi*. çev. Alp Tümertekin. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 6. Basım, 2021.
- Cilacı, Osman. *Dinler ve İnançlar Terminolojisi*. ed. Osman Cilacı. İstanbul: Damla Yayınevi, 1. Basım, 2001.
- Clay, Albert T. *Atrahasis: An Ancient Hebrew Deluge Story and Other Flood Story Fragments*. New Haven CT: Yale University Press, 1922.
- Coşkun, Nilgün-Ayman, İsmail-Gulan, Ayaz-Kuvaç, Rıfat. “Dağlık Şırnak Arkeolojik Yüzey Araştırması ve Cudi Dağı Va-

- disi'nde Bir Geç Neolitik Merkez: Singuber". 2.Uluslararası Nuh Tufanı ve Cudi Dağı Sempozyumu. ed. İbrahim Baz vd. 425-438. Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2021.
- Çoban, Bekir Zakir. "Semitik Dinlerde Kurbanın Anlamı ve İşlevi". *Kurban ve Tufan Üzerine Makaleler*. ed. Hilmi Ömer Bud-da. 17-22. İstanbul: İnsan Yayınları, 2003.
- Demir, Erkan. "Fütüvvetnamelerde Nuh Aleyhi's Selam". Nuh Kitabı. ed. Emine Gürsoy Naskali. 19-39. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2013.
- Demir, Ömer-Acar, Mustafa. *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları, 3. Basım, 1997.
- Demirci, Kürşat. "Kutsiyet". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 26. Ankara: 2002. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kutsiyet#1>
- Demirci, Kürşat. *Eski Mezopotamya Dinlerine Giriş*. İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2013.
- Demirci, Kürşat. *Dinler Tarihinin Meseleleri*. İstanbul: İnsan Yayınları, 3. Basım, 2019.
- Demirci, Mehmet. *Tarihten Günümüze Tasavvuf*. İstanbul: Vefa Yayınları, 2009.
- Dilek, Yeşim. *Eski Mezopotamya Dini Ritüeller ve Kullanılan Objeler*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2019.
- Dundes, Alan. "Folklor Nedir". çev. Gülay Aydın. *Milli Folklor* 65 (2005), 127-129.
- Elçe, Delila. "Tarihi ve Kültürel Bağlamıyla Silopi Bölgesi Halk İnanışları" (Şırnak: Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Dinler Tarihi, Yüksek Lisans Tezi, 2022).

- Eliade, Mircea. *Dinler Tarihine Giriş*. çev. Özcan Lale Arslan. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1. Basım, 2017.
- Emiroğlu, Kudret. *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1. Basım, 2003.
- Eren, Metin. ““Halk İnancı” Kavramının Sınırları ve Sınırlılıkları Üzerine bir İnceleme”. *Turkish Studies* 8/13 (2013), 857-865.
- Ertaş, Kasım. “Anadolu’da Bir Varoluş Mücadelesi: Beytüşşebap’ta Keldaniler ve Sosyo-Kültürel Yaşantıları”. *Yeni Türkiye Dergisi* 82 (2016), 813-821 ISSN 1300-4174
- Ertaş, Kasım. “Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Şırnak Bölgesindeki Keldaniler ve Müslümanlarla Münasebetleri”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 89 (2019), 150-184. <http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.14801>
- Ertaş, Kasım. “Osmanlı’nın Son Döneminden Günümüze Şırnak’ın Etnik ve Dini Yapısı”. *Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Boyutlarıyla Şırnak*. ed. İbrahim Hüseyini vd. 317-33. Çanakkale: Paradigma Akademi, 2021.
- Frazer, James George. *Büyük Tufan*. çev. Sayat Müller. İstanbul: Konan Kitap, 3. Basım, 2021.
- Friedrich, Johannes. *Kayıp Yazılar ve Diller*. çev. Recai Tekoğlu. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2000.
- Goody, Jack. “Sözlü Kültür”. *Milli Folklor* 17/83 (2009), 128-132.
- Gurulkan, Kemal. “Osmanlı Arşiv Belgelerinde Şırnak ve Çevresi”. *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu*. ed. Nesim Doru. 87-98. Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2010.

- Gülenç, Ahmet. *Osmanlı'dan Cumhuriyete Şırnak Tarihi*. Mardin: Şırnak Belediyesi Yayınları, 1. Basım, 2021.
- Güneş, Hüseyin. "Silopi Tarihi Üzerine Notlar". *Üç Ülkenin Kavşağında Silopi Uluslararası Sempozyumu*. ed. İbrahim Baz vd. 89-112. Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Güvenç, Bozkurt. *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 10. Basım, 2003.
- Güvenç, İsmail-Paksoy, Saadettin-Yöntem, Tuğçe. "Şırnak'ta Tarım Sektörü, Tarıma Dayalı Sanayiler". *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu*. ed. Nesim Doru. 1219-1232. Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Hancock, Graham. *Kadim Uygarlıklar 1. Bölüm [Kadim Uygarlıklar]* (Film, 2022). netflix.com/browse?jbv=81211003
- Hançerli, Orhan. *Felesefe Ansiklopedisi, Kavramlar ve Akımlar*. 9 Cilt. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2. Basım, 1977.
- Kandemir, Fatih. "Halk İnançlarının Psiko-Sosyal Nedenleri ve Türkiye'deki Halk İnançlarının Tarihi Temelleri". *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/1 (2016), 97-114.
- Kerekes, Miklos. *Anadolu'daki Yeni Assur Eyalet Sistemi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2021.
- Keskinkılıç, Esra. "Kıyas-ı Enbiyalarda Nuh". Nuh Kitabı. ed. Emine Gürsoy Naskali. 43-s144. İstanbul: Kitabevi Yayıncılık, 2013.
- Kozbe, Gülriz-Güngör, Akarcan. "Uygarlıklar Kavşağında Cizre-Silopi Ovasının Erken Tarihi". *Üç Ülkenin Kavşağında*

- Silopi Uluslararası Sempozyum Bildirileri*. ed. İbrahim Baz vd. 47-88. Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Köroğlu, Kemalettin. *Eski Mezopotamya Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 12. Basım, 2018.
- Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil)*. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2016.
- Laflı, Ergün. “Eskiçağ’da Cizre Arkeolojisi ve Tarihi”. *Uluslararası Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu*. ed. Nesim Doru. 15-21. İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Lambert, W. G.-Millard, A. R. *Atra-hasis The Babylonian Story of The Flood*. Oxford: Oxford University Press, 1969.
- Lavenda, Robert H.-Schultz, A. Emily. *Kültürel Antropoloji Temel Kaynaklar*. çev. Dilek İşler-Onur Hayırlı. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 3. Basım, 2021.
- Malinowski, Bronislaw. *Kültür ve İnsan*. çev. Fatih Gümüş. Ankara: V Yayınları, 1990.
- Malinowski, Bronislaw. *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*. çev. Saadet Özkal. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1. Basım, 1992.
- Nirun, Nihat. *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994.
- Ona, Serdar. *Yeni Assur Dönemi’nde Cizre-Silopi Ovası*. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü/Arkeoloji Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, 2007.
- Ozankaya, Özer. *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2. Basım, 1980.

- Öğüt, Salim. “Hacerul Esved”. *İslam Ansiklopedisi*. 14/433-435. Türk Diyanet Vakfı, 1996. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hacerulesved>
- Önler, Zafer. “Yağdığına İnılan Bir Tür Kudret Helvası: Gezo”. *Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler 4/2 (1990)*, 205-205.
- Örnek, Sedat Veyis. *Etnoloji Sözlüğü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971.
- Örnek, Sedat Veyis. *Türk Halkbilimi*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1977.
- Özel, Ahmet. “Adak”. *İslam Ansiklopedisi*. 1/337-340. Türk Diyanet Vakfı, 1988. <https://islamansiklopedisi.org.tr/adak>
- Öztürk, Necdet. “15. Yüzyıl Osmanlı Kroniklerinde Nuh Aleyhis-selam”. *Nuh Kitabı*. ed. Emine Gürsoy Naskali. 7-18. İstanbul: Kitabevi Yayıncılık, 2013.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. 3 Cilt. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1. Basım, 1946.
- Rüstemoğlu, Mustafa. “Şırnak İli Arıcılık Potansiyeli Ve Muhtemel Sorunlar Işığında Değerlendirilmesi”. *Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Boyutlarıyla Şırnak*. ed. İbrahim Hüseydi vd. 195-210. Çanakkale: Paradigma Akademi, 2021.
- Sağlam, Bahaeddin. *Nuh, Tufan, Gılgamış ve Ebediyet*. İstanbul: KLMN Yayınevi, 2015.
- Sarıtaş, Süheyla. “Halkbilimde Maddi Kültüre Teorik ve Metodolojik Yaklaşımlar”. *Milli Folklor* 122 (2019), 29-40.
- Sezen, Yümni. *Antropolojiden Psikanalize Kurban ve Din*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1. Basım, 2004.

- Sofuoğlu, Ebubekir. “Şırnak’ın İdari Tarihi”. *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu*. ed. Nesim Doru. 477-487. Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Soury, Jules. *Karşılaştırmalı Mitoloji Işığında İsrail Dini*. çev. Harun Güngör-İbrahim Açmaz. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1. Basım, 2008.
- Sugözü, İbrahim Halil-Yiyit, Mehmet. “Doğal Kaynakların Kullanılabilirliği Şırnak ve Çevresinin Doğal Zenginlik Kaynakları ve Bölge Ekonomisine Etkisi”. *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu*. ed. Nesim Doru. 1055-1065. Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Şırnak İl ve Tarım Orman Müdürlüğü, “T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Şırnak İl ve Tarım Orman Müdürlüğü”. <https://sirnak.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?SayfaId=5>
- Şimşek, Mehmet. "Süryani Kaynaklarında İdil (Betzabday-Hazak)". *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu*. ed. Nesim Doru. 855-862. Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Tanyu, Hikmet. *Türkiye’de Adak ve Adak Yerleri*. Ankara: Elips Kitap, 1. Basım, 2007.
- Tanyu, Hikmet. *Türkler’de Taşla İlgili İnançlar*. Ankara: Elipskitap, 2007.
- Top, Mehmet (ed.). *Şırnak Kültür Envanteri*. Ankara: Anıt Matbaa, 2010.
- Tuncel, Metin. “Şırnak”. *İslam Ansiklopedisi*. 39/109-111. *Türk Diyanet Vakfı*, 2010. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sirnak>

- Tunç, İsmet. “Silopi İlçesinin Dinler Tarihi Açısından Önemi, Silopi Sempozyumu”. *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu*. ed. Nesim Doru. 475-487. Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Tunç, İsmet. “Kutsal ve Mekan Bağlamında Cudi ve Çevresi”. *Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Boyutlarıyla Şırnak*. ed. İbrahim Hüseyini vd. 301-316. Çanakkale: Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım, 2021.
- Tunç, İsmet. “Cudi Dağı’nda İbrahimi Dinlerin Ortak Mirası Olarak Sefine Festivali”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Dergisi* 9/2 (2022), 988-1011.
- Tunç, İsmet-Deniz, Nuriye. “Ağrı’da ve Şırnak’ta Gerçekleştiğine İnanılan Nuh Tufanı Konulu Sempozyum ve Bilimsel Çalışmaların İçerik Açısından İncelenmesi”. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29 (2022), 231-254.
- Tümer, Günay. “Din”. *İslam Ansiklopedisi*. 9/312-320. Türkiye Diyanet Vakfı, 1994. <https://islamansiklopedisi.org.tr/din>
- Utle, Franciz le. “Folklorun Tanımı”. çev. Tuba Saltık Özkan. *Milli Folklor* 65 (2005), 130-136.
- Yaşın, Abdullah. *Nuh Peygamber Tufanı ve Cudi Dağı*. İstanbul: Pak Ajans Yayıncılık, 2013.
- Zeyrek, Guhdar. “Tarih Kaynakları Işığında Kur’an’da Geçen Cudi Dağı’nın Şırnak Bölgesinde Olduğuna Dair Coğrafi Bazı Deliller”. *Uluslararası Hz Nuh ve Cudi Dağı Sempozyumu*. ed. Hamdi Gündoğar vd. 503-514. İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014.
- <https://www.icisleri.gov.tr/terorden-temizlenen-cudi-daginin-sefine-bolgesinde-festival-duzenlendi>

<https://sirnak.ktb.gov.tr/>,

<https://sirnak.ktb.gov.tr/TR-56435/turbeler.html>.

<https://www.youtube.com/watch?v=1pkj6WTAyHg>

,